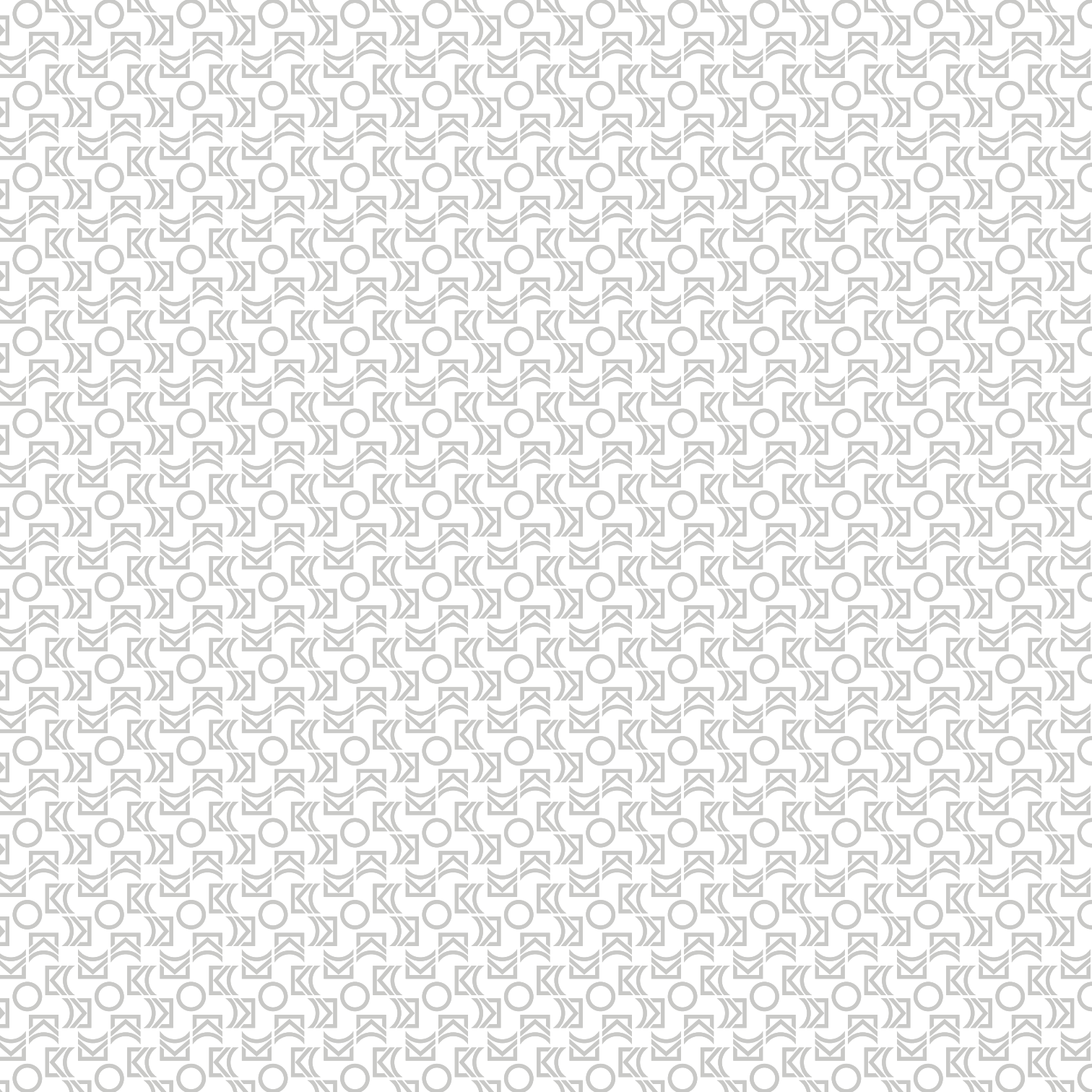

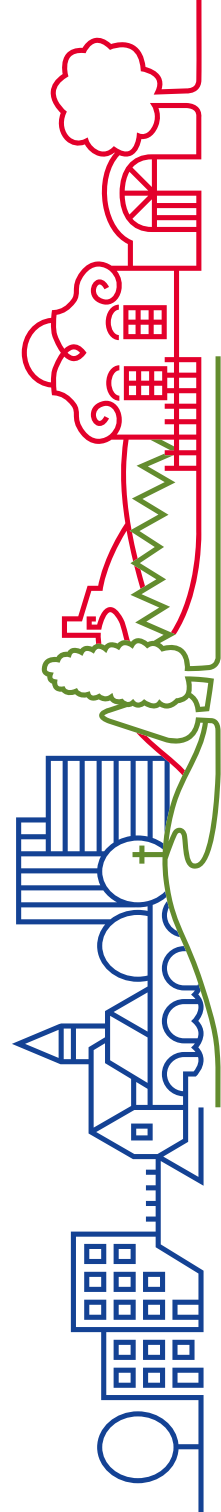
2025

PROSTOR PRO ŽIVOT

v o d a

ISSN 3029-8245 (online)

ISBN 978-80-214-6354-7 (online)

O KONFERENCI

Po druhém ročníku na téma "cesty" se ústředním tématem třetího ročníku naší konference stala „voda“ ve všech jejích podobách, kvalitách a místech výskytu. Voda je neoddělitelnou součástí našeho životního prostředí. Ve formě vodních toků je dynamická, zatímco ve formě vodních ploch je klidná a statická. Může být pitná, nepitná, dešťová, pramenitá, zásaditá, kyselá, sladká nebo slaná – vlastností vody je nepřeberné množství. Živel, který formuje naši krajinu, ovlivňuje vývoj sídel i charakter památek. Jak tento prvek vnímáme dnes a jaký vztah k němu měli naši předci, bude hlavním tématem třetího ročníku. Vodu nalezneme všude kolem nás – stačí se jen pozorně dívat. Přednášející z různých oborů sdíleli své poznatky a zprostředkovali účastníkům hlubší pochopení vody v současné společnosti. Společně otevřeli otázky identity, proměnlivosti a paměti, které jsou s vodou nerozlučně spjaty. Sdíleli příběhy, které v krajině vypráví právě voda – často tiše, ale vytrvale.

Krajina. Kde začíná, kde končí? Kde jsou její hranice? Lze ji oddělit od sídla, nebo jím krajina volně prochází a stává se jeho součástí? Nebo je tomu naopak? Hovoříme o krajině historické – středověké, barokní, která je však již dotvářena stavbami, jež se staly její přirozenou součástí a bez nichž si takovou krajinu nedokážeme představit? Středověká krajina byla dotvářena strážnými hrady, které změnily velmi často charakter přírodních panoramat. Staly se v ní orientačními body, postupně s ní srostly či splynuly, staly se její součástí pro další staletí. Barokní krajina by nebyla možná bez božích muk, křížů, kapliček a kostelů. Byly to stavby, které ji dotvořily a vtiskly jí jejího ducha či božský rozměr.

Sídlo je druhým slovem našeho odborného setkání, kdy zaměřujeme pozornost na města, městečka, vesnice, víscky i samoty a usedlosti, na místa, o kterých můžeme říci, že se jedná o domov. Lidská sídla se vyvíjejí od počátku lidské existence. Mohou být malá, velká, přechodná, ale stále jsou na nějaký čas domovem lidí, kteří

v nich žijí, tráví čas, možná pouze přenocují a putují dál. Sídlo se stalo životním prostředím pro současného člověka, není to les ani louka. Jsou to stěny, domy, ulice, náměstí, parky, silnice, nákupní domy. Dnešní člověk je měšťan, vesničan, který žije obklopen stavbami. Některé z těchto staveb přežijí staletí, některé zaniknou velmi brzy.

Památky jsou třetím slovem konference, které se odvozuje od slova "pamatovat". Památky si tedy pamatují? Ano, památky jsou svědky dřívějších dob, jsou to svědci dobří i špatní. Památkou je socha, objekt, park, stavba, které prokázaly svým přežitím do dnešních dnů svou kvalitu vnitřní i vnější. I když většina lidí vnímá spíše vnější kvalitu památky – tedy vzhled, proporce, provedení, musíme zde konstatovat, že vnější kvalita bez vnitřní – bez duše – není možná. Duši památky není na první pohled snadno rozpoznat. Je třeba znát historii, kontext doby, ve které vznikla. Někdy je však nutný přímý dotyk – pohladit sloup, stěnu, cítit její energii. Posadit se v chrámu a jen sedět; vnímat prostor, světlo, chlad.

Provázanost krajiny, sídel a památek je neoddiskutovatelná. Jedno bez druhého by nebylo úplné. Krajina, sídla a památky se vzájemně potřebují. Možná by krajina mohla existovat sama o sobě, ale krajinu bez sídla – bez člověka – by neměl kdo obdivovat. Nikdo by o její existenci nevěděl. Vše je provázané a můžeme říci – lidské.

Sborník třetího ročníku konference představuje 25 příspěvků tematicky rozdělených do našich třech kategorií – klíčových slov. Nad konferencí Krajina Sídla Památky 2025 převzali záštitu děkan Fakulty stavební VUT v Brně prof. Ing. Rostislav Drochytka, CSc. MBA, dr.h.c., děkan Zahradnické fakulty MENDELU prof. Ing. Patrik Burg, Ph.D., generální ředitelka NPÚ Ing. arch. Naděžda Goryczková a ředitel Ústavu územního rozvoje Ing. Jakub Kotrla.

RECENZENTI

prof. Ing. arch. Jana Gregorová, PhD
prof. Ing. arch. ThLic. Jiří Kupka, Ph.D.
prof. Ing. arch. Ing. Zuzana Pešková, Ph.D.
prof. PhDr. Pavel Šopák, Ph.D.
doc. Ing. arch. Petr Dýr, Ph.D.
doc. Mgr. Rostislav Niederle, Ph.D.
doc. Ing. arch. Eva Špačková, Ph.D.
doc. Ing. arch. Jana Zdráhalová, Ph.D.
PhDr. Filip Binder, Ph.D.
Ing. arch. Adam Guzdek, Ph.D.
Ing. Michal Kraus, Ph.D.
Mgr. Ondřej Malina, Ph.D.
Ing. Pavla Matulová, Ph.D. et Ph.D.
doc. Mgr. Lucia Nováková, PhD.
Ing. František Pavlík, Ph.D.
Ing. arch. Tomáš Pavlovský, Ph.D.
Ing. Martin Poliak, PhD.
Mgr. et Mgr. Michal Preusz, Ph.D.
Ing. arch. et Ing. Ema Ruhigová, PhD.
RNDr. PhDr. Markéta Šantrůčková, Ph.D.
PhDr. Oto Tomeček, PhD.
Mgr. Ing. Hana Vavrouchová, Ph.D.
Ing. Mgr. Michal Vokurka, Ph.D.
Mgr. et Mgr. Martin Šolc, DiS.
Ing. Michal Novotný
Mgr. Monika Stará
Mgr. Tereza Steklá

OBSAH

Krajina

VODNÍ REŽÍM NA PLOŠE VELKOLOMU ČSA POD ZÁMKEM JEZEŘÍ V PROMĚNÁCH ČASU *WATER REGIME ON THE SURFACE OF THE ČSA OPEN-PIT MINE UNDER THE JEZEŘÍ CASTLE OVER TIME*

Mario Barra 18

VODA A MOKRADE V ENVIRONMENTÁLNOM VZDELÁVANÍ *WATER AND WETLANDS IN ENVIRONMENTAL EDUCATION*

Lenka Diener 26

VODA V ARCHITEKTONICKÉ KRESBĚ *WATER IN ARCHITECTURAL DRAWING*

Milada Gabrielová 36

SVRATKA NAD ŽIDLOCHOVICEMI, VÝVOJ ÚZEMÍ, POVODNĚ A KRAJINA *SVRATKA ABOVE ŽIDLOCHOVICE, LAND DEVELOPMENT, FLOODS AND LANDSCAPE*

Hana Hanzlíková 58

VODA V LESNÍ KRAJINĚ Z HLEDISKA KULTURNĚ HISTORICKÝCH HODNOT *WATER IN THE FOREST LANDSCAPE IN TERMS OF CULTURAL AND HISTORICAL VALUES*

Tereza Jančová 66

VODA V DĚJINÁCH ZAHRADNÍHO UMĚNÍ *THE ROLE OF WATER IN THE HISTORY OF GARDEN ARCHITECTURE*

Jiří Kupka 82

ZDROJE PODZEMNEJ VODY V KRAJINE A ICH VÝZNAM PRE ČLOVEKA V PODMIENKACH SLOVENSKA *GROUNDWATER RESOURCES IN THE LANDSCAPE AND THEIR IMPORTANCE FOR HUMANS IN THE CONDITIONS OF SLOVAKIA*

Magdaléna Nemčíková, Daša Oremusová 94

**REGULÁCIA VODOHOSPODÁRSKEHO SYSTÉMU MIKROREGIÓNU BANSKÁ
ŠTIAVNICA A OKOLIE, UNESCO** *REGULATION OF THE WATER MANAGEMENT
SYSTEM OF THE MICROREGION OF BANSKÁ ŠTIAVNICA AND ITS
SURROUNDINGS, UNESCO*

Roman Ruhig, Ľubica Paučulová, Michal Červeň 104

**VODA V TĚŽENÉ KRAJINĚ. PŘÍKLADY TRANSFORMACÍ VODNÍCH PRVKŮ
V SEVEROČESKÉ HNĚDOUHELNÉ PÁNVI** *WATER IN THE MINING LANDSCAPE.
EXAMPLES OF WATER ELEMENT TRANSFORMATIONS IN THE NORTH BOHEMIAN
BROWN COAL BASIN*

Monika Stará 118

**VZŤAH CESTY A VODNÉHO TOKU NA VYBRANÝCH HORSKÝCH PRIECHODOCH
SEVEROZÁPADNÉHO SLOVENSKA V 13. – 19. STOROČÍ** *THE RELATIONSHIP
BETWEEN ROADS AND WATERCOURSES AT SELECTED MOUNTAIN PASSES IN
NORTHWESTERN SLOVAKIA IN THE 13TH–19TH CENTURIES*

Peter Šimko 132

S HLAVOU NAD VODOU *WITH HEAD ABOVE WATER*

Jan Valehrach, Richard Svoboda, Miroslava Hruzíková 150

Sídla

DEŠŤOVÁ VODA V MĚSTSKÉM PROSTŘEDÍ *RAINWATER IN URBAN
ENVIRONMENTS*

Pavel Gebauer 162

AQUA VITAE V KARLOVÝCH VARECH, ANEB KRAJINA VODOU PROTKNUTÁ *AQUA
VITAE IN CARLSBAD, A LANDSCAPE INTERWAVED WITH WATER*

Karel Hamberger, Lubomír Zeman 170

VODA VE FORMĚ *WATER IN FORM*

Martina Lehnertová, Matěj Kubina 186

**VODNÍ TOKY A JEJICH VÝZNAM PRO VÝVOJ SÍDELNÍCH STRUKTUR S POUŽITÍM
PŘÍKLADU MĚSTA BRNA** *WATERCOURSES AND THEIR IMPORTANCE FOR THE
DEVELOPMENT OF SETTLEMENT STRUCTURES USING THE EXAMPLE OF THE CITY
OF BRNO*

Vlasta Loutocká, Hana Urbášková 192

VODA A SÍDLIŠTĚ *WATER AND HOUSING ESTATES*

Anna Magni 204

ZAČLENĚNÍ VODNÍCH TOKŮ DO MĚSTSKÉ STRUKTURY *INTEGRATION OF
WATERCOURSES INTO URBAN STRUCTURE*

Jakub Mikel 216

**PŘEHODNOCENÍ URBANISTICKÉHO ROZVOJE OPAVY: PŘÍPADOVÁ STUDIE
SÍDLIŠŤ SOCIALISTICKÉ ÉRY V ZÁPLAVOVÝCH ZÓNÁCH** *RETHINKING URBAN
DEVELOPMENT IN OPAVA: A CASE STUDY OF SOCIALIST-ERA HOUSING ESTATES
IN FLOODPLAIN ZONES*

Petr Stanjura 224

VODA AKO NOSNÝ PRVOK HISTORICKEJ AJ SÚČASNEJ URBANIZÁCIE *WATER AS
A SUPPORTING ELEMENT OF HISTORICAL AND CONTEMPORARY URBANIZATION*

Monika Šmiralová 238

HISTORIE A OBNOVA NÁVESNÍCH RYBNÍKŮ *HISTORY AND RESTORATION OF
VILLAGE PONDS*

Hana Urbášková, Vlasta Loutocká 248

**HISTORIE A OBNOVA VODNÍCH PRVKŮ NA NÁVSÍCH V ČESKÉM A RAKOUSKÉM
POHRANIČÍ: SROVNÁNÍ DVOU PŘÍKLADŮ** *HISTORY AND RESTORATION OF WATER
FEATURES IN THE CZECH AND AUSTRIA BORDERLANDS: A COMPARISON OF TWO
EXAMPLES*

Lenka Gebauerová **260**

**KDYŽ DOBRÝ ÚMYSL ŠKODÍ: SANAČNÍ OMYLY V OCHRANĚ HISTORICKÝCH
OBJEKTŮ PŘED VLHKOSTÍ** *THE DAMAGE OF GOOD INTENTIONS: MISSTEPS IN
DAMP-PROOFING HISTORIC BUILDINGS*

Adam Guzdek **268**

VODA HISTORICKÝCH ZAHRAD, PARKŮ A PŘÍMĚSTSKÉ KRAJINY OLOMOUCE
*WATER OF HISTORICAL GARDENS, PARKS AND SUBURBAN LANDSCAPE OF
OLOMOUC*

Lucie Hronová Šafářová **284**

**AKVADUKTY, KANÁTY A TAJCHY: UDRŽATELNOST V ADAPTÁCI VODNÝCH
STAVIEB UNESCO** *AQUEDUCTS, QANATS, AND TAJCHY: SUSTAINABILITY IN THE
ADAPTATION OF UNESCO WATER STRUCTURES*

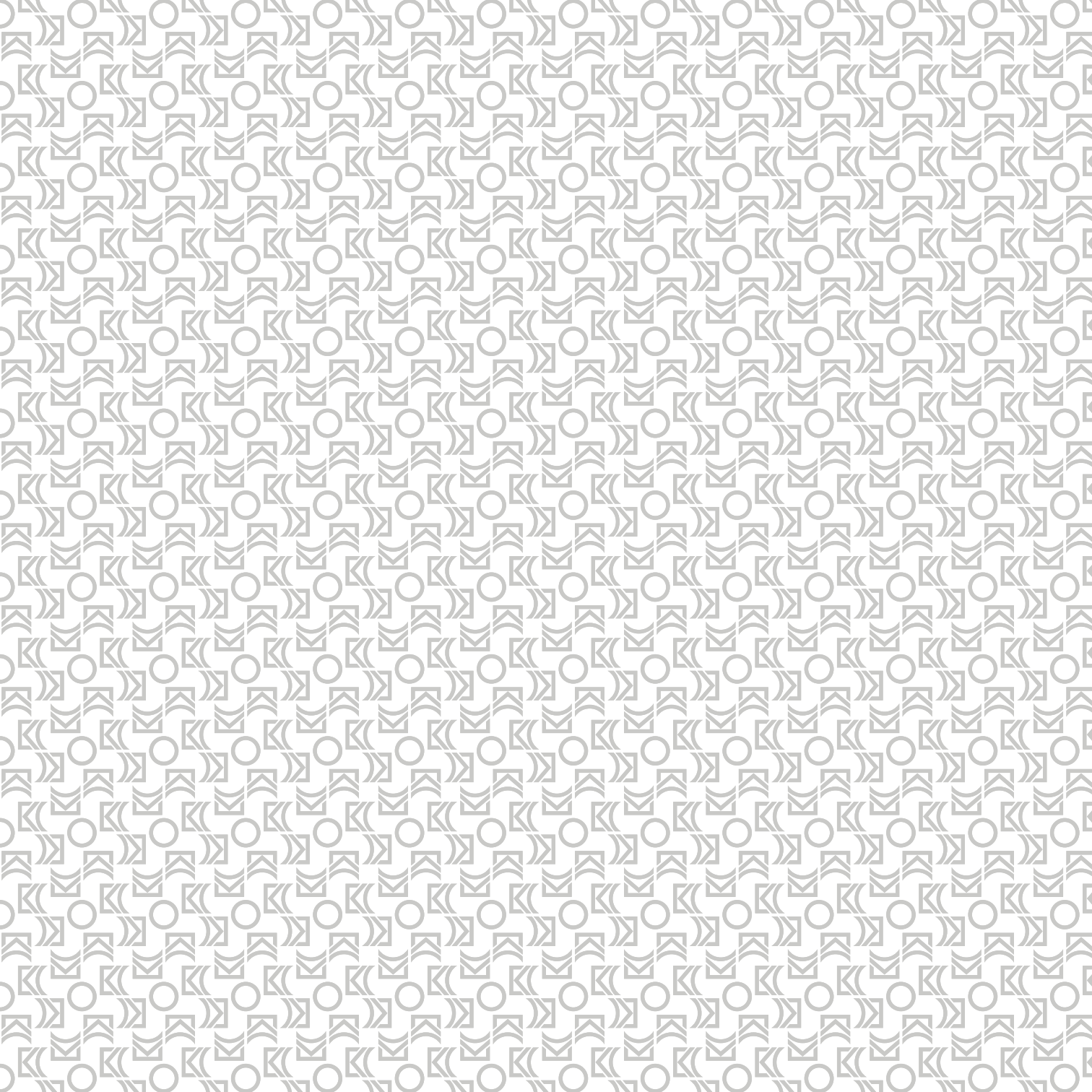
Lucia Nováková **298**

VODA, TRADIČNÍ LÉČEBNÉ METODY VINCENZE PRIESSNITZE A LÁZNĚ JESENÍK
*WATER, TRADITIONAL HEALING METHODS OF VINCENZ PRIESSNITZ AND THE
JESENÍK SPA*

Martin Novotný **312**

ABSTRAKTY **324**

SUMMARY **332**

Řeka Blína u Ervěnic (Mario Barra, 2024)

VODA V DĚJINÁCH ZAHRADNÍHO UMĚNÍ

THE ROLE OF WATER IN THE HISTORY OF GARDEN ARCHITECTURE

Kupka Jiří

Department of Urban Design, Town and Regional Planning
Faculty of Civil Engineering
Czech Technical University in Prague
Thákurova 7/2077, 166 29 Praha 6, Czechia

prof. Ing. arch. ThLic. Jiří Kupka, Ph.D.
jiri.kupka@fsv.cvut.cz

The author is an architect, urban planner, professionally and pedagogically engaged in the issues of historical cultural landscape, landscape character assessment, monument conservation and nature and landscape protection. He has participated in four NAKI grants dealing with cultural landscapes. He is head of the Department of Urban Design, Town and Regional Planning at the CTU in Prague. He also teaches at the Faculty of Environmental Sciences, Czech University of Life Sciences Prague.

Keywords: *landscape architecture, garden architecture, water symbolism, water in garden art, water elements in landscape design*

Abstract: *Water, in its various forms, has historically constituted – alongside vegetation – one of the fundamental compositional elements of garden design. The motif of water in gardens thus reflects the broader evolution of the ornamental garden in terms of both form and function. This is also due to the fact that water possesses a rich and multilayered symbolism, rooted in both classical antiquity and Christian tradition, which has long permeated garden architecture. Even in the Garden of Eden, as described in the Book of Genesis, water plays a central role: a river flows from it to irrigate the garden. This imagery is echoed in the design of medieval hortus conclusus, where the four rivers symbolize the four cardinal paths dividing the sacred garden space. Water is associated with life, fertility, youth, and vitality. It quenches thirst, purifies, washes away sin, renews, extinguishes destructive fire, fertilizes the land, and enables growth. Beyond its symbolic and functional roles, water is also an aesthetically powerful design element that stimulates the senses – sight and hearing in particular – and influences the microclimate by regulating humidity, temperature, and air quality, thereby contributing to the creation of climatically comfortable environments. This explains its diverse manifestations in garden compositions, whether static – such as canals, basins, lakes, ponds, or pools – or dynamic – such as rivers, streams, rapids, cascades, waterfalls, fountains, or playful water features.*

DOI
[10.13164/KSP.2025.082](https://doi.org/10.13164/KSP.2025.082)

Arkádie

Téma vody a vodních prvků se téměř kryje s tématem okrasné zahrady vůbec. Lze si jen těžko představit dílo označované jako okrasná zahrada, aniž by v něm byla v nějaké ze svých mnohých podob přítomna voda [1; s. 23]. Vodní prvky a struktury patří mezi základní komponenty okrasných zahrad, kde nabývají nejružnější významy, formy, způsoby použití či funkce, často se stávají skutečným pramenem kompozičního záměru, programové náplně a podstatou prožitku z poznávání zahrad a parků [2; s. 28], rámcem prostoru, srdcem prostoru či motivem prostoru [3; s. 46]. Zahrada vzniká jako umělá, kontrolovaná příroda, polidštěná, formalizovaná, která stojí proti nepochopitelné, zdánlivě chaotické, nepřátelské přírodě, místo ohrazené, uzavřené a oddělené od okolního světa. V zahradě lze opět prožít původní stav, zbytek vysněného Ráje (Arkádie, Eden). Zahrada je formována jako ideální obraz uspořádané přírody. Už od antiky se v literatuře objevuje poetická figura „líbezného místa“ (*locus amoenus*), která přechází i do básnického popisu zahrad. Každá zahrada by měla být *locus amoenus*, avšak ne každý *locus amoenus* je nutně uměle vytvořenou zahradou [4; s. 6]. Motiv líbezného místa představuje jednu z nejvýznamnějších prostorových metafor, které kdy antická literatura stvořila [5; s. 17]. K tradiční výbavě takového místa patří kromě stromu či hájku poskytujícího stín, louky s květy a zpěvného ptactva také pramen [6; s. 15]. (...) *krásné je to místo k zastávce. Neboť i tento platan je velice rozložitý a vysoký, a překrásná je i výška a stinnost vrby (...)* A *zpod platanu vytéká pěkný pramen velmi studené vody, jak je možno zkusiti nohou (...)* *jak podivuhodný a velmi příjemný je tu chládek (...)* *Ze všeho však nejlepší je tráva, že roste na mírném svahu a je pohodlnou poduškou tomu, kdo si do ní lehne* (Platón, Faidros 230) [7; s. 5]. *Vchod do sluje* [jeskyně Nymf] *byl právě uprostřed oné veliké skály. Voda prýšticího tu pramene rozlévala se v potok, takže se před jeskyní prostíral přerozkošný trávník, jehož měkká tráva vláhou bujela* (Longos, Dafnis a Chloe) [8; s. 20]. *Po stranách jeskyně té* [nymfy Kalypsó] *byl lesík rostoucí bujně, osiky, olšové stromy a cypřiše líbezně vůně. Ptákové širokých křídel tam hnízdili na větvích stromů, (...)* *Tamtěž při duté sluji se vinné révy*

pjalo, dokola, pěstěné bujně, a kypělo plnými hrozny. Byly tam praménky čtyři, hned za sebou — voda jak křišťál, řadou poblíže sebe, a každý směřoval jinam. Měkké fialek louky a miříku bujely tamo, kolkolem. — Tam by i bůh byl nadšen, kdyby tam přišel, vida tu veškeru krásu, a ve své duši by zaplesal. (Homéros, Odysseia, V, 63-76) [9; s. 20]. Typické atributy arkadské krajiny a líbezného místa vzácně korespondují se zdroji libosti, které jsou lidem vlastní, teplá pohoda na slunci, možnost odpočinout si v chládku, pramenitá voda, bezpečný úkryt, bujná vegetace plná plodů, hojnost zvířete a ptactva i erotické naplnění smyslů. Vizi arkadské idyllické krajiny přebírá doba renesanční a na jejích základech je pak postaven typ krajiny ideální, který určoval kulturní představu o krajině jako estetickém útvaru až do 19. století [10; s. 30].

Eden

V našem kulturním prostředí se do základů zahradního umění promítá vedle antické především křesťanská tradice, obraz ráje v podobě ideální zahrady, ve které je voda důležitým prvkem. V druhé kapitole knihy Genesis jsou povšechně popsány vodní toky v zahradě v Edenu, kam Bůh postavil člověka, kterého utvořil. Eden je zeměpisný název, jenž se vymyká jakékoli lokalizaci a mohl původně znamenat „step“, v pozdějších textech se však stírá rozlišení mezi Edenem a zahradou a Eden se naopak stává protikladem pouště a stepi. *Z Edenu vytéká řeka, aby zavlažovala zahradu, pak se dělila a tvořila čtyři ramena: První se nazývá Pišon; oblévá celou zemi Chavilu; (...) Druhá řeka se nazývá Gichon; oblévá celou zemi Kuš. Třetí řeka se nazývá Tigris; teče na východ od Ašuru. Čtvrtá řeka je Eufrat* (Gn 2,10-14). Smyslem textu není lokalizovat zahradu v Edenu, nýbrž ukázat, že velké řeky, jež jsou „životními tepnami“ čtyř krajů světa, pramení v ráji. Zatímco Tigris a Eufrat jsou dobře známé a pramení v Arménských horách, Pišon a Gichon známé nejsou, Chavila je snad kraj v Arábii a Kuš jinde označuje Etiopii [11]. Rajska zahrada, jak je popisována v knize Genesis, je základem uspořádání středověkých klášterních rajsých dvorů, kde čtyři cesty tvořící v půdorysu řecký kříž odpovídají hlavním čtyřem tokům vycházejícím ze zahrady, přičemž ve středu bývá často kašna,

nádrž či pramen **[1; s. 23]**. Motiv vyvěrající živé vody je přítomen i v poslední biblické knize, Apokalypse. *Potom mi ten anděl ukázal řeku Života, čirou jako křišťál, která vyvěrala od Božího a Beránkova trůnu uprostřed náměstí. A po obou stranách řeky jsou stromy života (...)* (Zj 22,1-2a) **[11]**.

Symbol

Voda je spjata s přebohatou symbolikou, která se prolíná historií zahradního umění. Je opravdovým podobenstvím tajemných prazákladů, z nichž proudí život a volá smrt; podobenstvím samého života, který se zdá tak jasným, a je tak záhadný **[12; s. 24]**. Je pramenem života a plodnosti, mladosti a síly, utiňuje žízeň, očišťuje, smívá hříchy a obnovuje. Hasí zhoubný oheň, zúrodňuje a umožňuje růst. Bohatou symboliku má voda v křesťanství (Ježíšův křest v Jordánu). Což výstižně shrnuje obřad svěcení křestní vody, kde se nad vodou pronášá tato slova: *Stvořil jsi vodu a při různých příležitostech jsi ukazoval, že její účinky naznačují náš křest. Už na počátku, když se tvůj Duch vznášel nad vodami, vložil jsi, Bože, do vody život a požehnání. A když jsi v přívalech potopy zničil hříchy, stala se voda znamením nové spravedlnosti a nového života. Když jsi převáděl svůj lid z egyptského otroctví Rudým mořem, myslel jsi na ty, kdo budou pokřtěni. A když byl tvůj Syn pokřtěn vodou Jordánu, pomazal jsi ho Duchem svatým; když visel na kříži, vytryskla z jeho probodeného srdce krev a voda, a když vstal z mrtvých, dal učedníkům příkázání: Jděte a učte všechny národy a křtěte je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého* **[13]**. Voda je tedy plná symboliky a plná tajemství. Vztah k ní může být i ambivalentní, jak poeticky popisuje Romano Guardini: *Pocítil jsi tu, jak je ta hloubka tajemná? Jak se zdá, jako by to tam dole bylo plno divů, vábných, děsivých? Nebo poslouchal jsi někdy, když s hukotem proudí, ustavičně proudí a hučí, proudí a hučí? Nebo jak víry krouží, víří, táhnou? Tu může z ní vystupovat tak těžkomyslná síla, že srdce lidské se musí od toho odtrhnout (...)* Voda je plná tajemství. Prostá, jasná, prázdná sebe: pohotová obmytí, co je pošpiněno, občerstvit, co žízní. A zároveň bezedná a neproniknutelná, nemá stání, je plná záhad a moci a síly; vábí a stahuje v záhubu **[12; s. 24]**.

Forma

Voda je pro člověka zdrojem nepřeborných pocitů estetických. Ten, kdo se dokáže zahledět na vodní hladinu, zaposlouchat se do šumění potůčků či vodopádu, vnímá vodu jako krásno. Vodní plocha uvolňuje v člověku fantazijní rovinu myslí, je symbolem pohody a míru, pradávným zrcadlem lidské tváře, obrazem proměn světa. Potěší nejen zrak, ale i sluch, když proudí, zurčí, tříští se, hučí, šeptá i zpívá. Žádná jiná zahradní partie neprojde tolika poutavými proměnami a zvraty od rozbřesku k podvečeru **[14; s. 12]**. Voda se v zahradě může vyskytovat v nepřeborném množství forem souvisejících s dobovým slohem a funkcí zahrady, inspirovanými přírodní formou jezer, řek, potoků, bystřin, pramenů, vodopádů a gejzírů. Voda je nejatraktivnějším prvkem v prostoru, navozuje atmosféru, uklidňuje, inspiruje. Je nejsvětější plochou, nejhladším, průzračným a průhledným materiálem v komponovaném prostoru **[3; s. 46]**. Do zahradního díla se může zapojit voda existující (původní či upravená), nebo přivést voda odjinud (uměle, stroje), často z velkých vzdáleností. Voda se v zahradách objevuje jak v klidu (klidná voda), v podobě vodních kanálů, sádek, vodních zrcadel a ploch bez vodotrysků, nádrží, jezer, rybníků, studánek či bazénů, tak v pohybu (tekoucí, plynoucí, tryskající, vyvěrající, klokotající...) v podobě pramenů, řek, potoků, peřejí, kaskád a vodopádů, vodotrysků a stříků či nejroztodivnějších vodních hříček **[2; s. 31-32]**. Popisovat nejrůznější formy vodních prvků v různých dobách by znamenalo popisovat vývoj zahradního umění v průběhu dějin. Následující text tedy představí vybrané příklady různých uplatnění vody v zahradách jako několik kamínků do přebohaté a nikdy nedokončené mozaiky.

Dnešní zahradní tvorba tak má k dispozici množství příkladů rozmanitých vodních prvků používaných zahradními umělci minulosti a nezbývá jí, než je na jedné straně chránit a na druhé straně rozvíjet se stejnou elegancí, kterou můžeme spatřit ve starých zahradách **[1; s. 27]**.

Obrázek 1 – Středověká zahrada (Orto Medievale) v areálu univerzity v Perugii. Novodobá realizace odkazuje na starou tradici Rájských zahrad. Vstupní část zahrady má evokovat zahradu v Edenu (Giardino dell' Eden). Uprostřed kompozice stojí strom Světla a vědy (Albero della Luce e della Scienza), od kterého vytékají do čtyř stran prameny jako čtyři řeky vytékající ze zahrady v Edenu (Gn 2). (Foto: autor, 2015)

Na symboliku je velmi bohatá voda v zahradách středověku. Sice se nedochovaly žádné autentické zahrady, ale lze navštívit řadu rekonstrukcí či zahrad středověk evokujících. Vedle toho je k dispozici několik dobových popisů. Dominikánský mnich a filozof sv. Albert Veliký (+1208) ve svém díle *De vegetabilibus* popisuje uspořádání malé zahrady, která není určena k produkci, ale k rekreaci (*viridarium*) [4; s. 7] [15; s. 44–45]. Na trávníku, který je naproti sluneční cestě, by měly být vysazeny stromy nebo vinice, jejichž listy by poskytovaly příjemný stín a chlad. U těchto stromů je však hlavní

požadavek stín, nikoliv ovoce (...). Zahrada by měla mít čerstvý vzduch a stín (...). Za trávníkem by měla být pestrá směs léčivých a aromatických bylin, která nejen že potěší čich svou vůní, ale také oživí zrak svou různorodostí květů a přitáhne obdiv svými mnoha formami (...). Uprostřed trávníku by neměly být žádné stromy, ale spíše by měla být volná plocha s čistým vzduchem, protože ten je zdravější (...). Pokud je to možné, měl by být na střed trávníku přiveden nejčistší pramen vody, protože jeho čistota přináší velkou radost (Lib. VII, tract. I, cap. XIV, §119-125) [16; s. 637–638].

Obrázek 2 – Ambit Strahovského kláštera v Praze. Románská piscina v rajsském dvoře s lichoběžníkovým půdorysem je široká 13 m a dlouhá 11 m při hloubce zapuštění 0,85 m pod úroveň terénu. Značná kubatura vody v piscině byla doplňována ještě jedním přívodem vody, který byl veden kanálkem pod západním křídlem konventu. Na východním boku pisciny byl nalezen i přepad do odtokového kanálku. Poněvadž v piscině rajského dvora docházelo neustále k výměně vody, bylo tohoto příhodného stavu nepochybně na Strahově využito k chovu ryb [18; s. 181]. (Foto: autor, 2011)

Popis malé okrasné zahrádky sv. Alberta Velikého překonává Pier de' Crescenzi (+1320), když záhy po roce 1300 jako první středověký spisovatel vůbec uvádí ve svém traktátu o zemědělství (*Ruralia commoda*) krátkou teoretickou úvahu o zahradě jako prostoru k odpočinku a dává praktické pokyny k budování větších zahradních kompozic [4; s. 8]. Je-li to však možné, nechť uprostřed vyvěrá nanejvýš čistý pramen, neboť jeho průzračnost je zdrojem mnohé radosti (...) nechť zvolí pozemek, na němž se nachází pramen protékající skrze pozemky (...) nechť se v ní také udělá rybník, kde se budou chovat různé druhy ryb... (Lib VIII, kap. 1,4) [4; s. 57]. Jako převedení libosadu Alberta Velikého či Piera de' Crescenziho do poezie pak zní popis zahrady v Dekameronu Giovanniho Boccaccia (+1375). Opět

samozřejmě nechybí vodní prvek. Uprostřed trávníku pak byla nádržka z bílého mramoru a s obdivuhodnými řezbami. Nevím, zda to bylo nějaké umělé nebo přírodní zřídlo, ale ze sochy, jež stála na sloupu uprostřed této nádhery, tryskal vzhůru k obloze veliký proud vody, jenž nikoli bez příjemného šumení padal zpět do průzračné nádržky (...) Voda pak – mám na mysli tu, jež vytékala z přeplněné nádržky – byla odváděna kanálkem skrytým pod trávníkem, aby se pak znovu objevila a obtáčela ho velmi půvabnými umělými stružkami. Odtud potom se roztékala v podobných stružkách do všech koutů zahrady, kde se na jednom konci posléze shromáždila a vytékala z krásné zahrady ven, plynouc průzračným tokem do roviny (...) [17; s. 162].

Obrázek 3 – Ambit servitského kláštera v Nových Hradech s vodním prvkem na křižení cest (Foto: autor, 2011)

Důležitou roli hrál vodní prvek (studánka) i ve slavném Románu o růži (*Roman de la Rose*) Guillaume de Lorris (+1238) odehrávajícím se v uzavřené stinné zahradě plné stromů s mnoha alegorickými postavami. *I přistoupil jsem k oné tůni / a sklonil jsem se, stoje u ní, / a viděl, jak je pramen svěží, / jak oblázky v něm čistě leží, / víc třípytlivě než stříbro ryzí. / Ba vskutku: v žádné zemi cizí / studánky takto krásné není, / jež zčeřeně se zlehka pění / a rozvlněná dvěma zdroji / vždy obnovuje vodu svoji. / Kol kolem svěží tráva zase, / jež bujně trávou rozrůstá se / a ani v zimě není tichá, / když zřídlo nikdy nevysychá* (verše 1523-1536) [19; s. 68].

V případě nejstarších středověkých zahrad jsme především odkázáni na jejich popisy a zobrazení, které je často spjata se zachycením scén a alegorií odehrávajících se v zahradě či s různými biblickými a dalšími náboženskými motivy. Symbolika spásy a blaha

spojená se zahradou se od začátku 13. století přenáší na Pannu Marii. Jsou k tomu využívány motivy starozákonní Písně písni (Panna Maria jako Zahrada uzavřená). *Je zahrada uzavřená* [hortus conclusus], *má sestra, nevěsta, uzavřená zahrada, zapečetěný kámen* (Pís 4,12) [11]. Často zachycovaná scéna s vodním prvkem v zahradě je spjata s králem Davidem a Batšebou. *Jednou k večeru vstal David z lože a procházel se po střeše královského domu. Tu spatřil ze střechy ženu, která se právě omývala. Byla to žena velmi půvabného vzhledu.* (2Sam 11,2) [11].

Posléze se motiv zahrady ve spojení s dvorskou kulturou vrcholného a pozdního středověku pojí i s dějištěm pozemských radostí, lásky a neřestí (typ zahrady lásky), neboť dávné spojení zahrady a erotiky sahá až k antické literatuře [15; s. 53].

Obrázek 4 – Kratochvíle u Netolic je příkladem panské renesanční vily na venkově. Byla vystavěna uvnitř rozsáhlé Netolické obory v letech 1583-1589 po způsobu italských kasin. Doprovázely ji dva vodní příkopy, z nichž vnitřní s padacím mostem obklopoval vlastní letohrádek se zahradou. Zahrada byla v roce 1586 vybavena vodními hříčkami, ale dokončena byla až v roce 1600. Rekonstrukce podle návrhu Otakara Kučí byla realizována v letech 1981-1992 [20; s. 173]. (Foto: autor, 2011)

V dalších obdobích význam vody a vodního umění (*Wasserkunst*) v zahradách dále narůstá. Postihnout však v úplnosti, či jen v reprezentativním přehledu, vývoj užívání vody v zahradním umění, je úkolem, který zcela přesahuje možnosti a rozsah sborníkového příspěvku. V některých případech se element vody dokonce stává hlavním kompozičním a alegorickým motivem celého díla. Následující vývoj je proto dokumentován především výběrově, na několika konkrétních reprezentativních příkladech, které lze vnímat jako několik kamínků v přeprsté mozaice příkladů děl zahradního umění.

Koncept pozemského ráje v zahradách italské renesance a baroka vnáší do zahrad znovu grotty, nymfea, fontány a bosca, které mají zastupovat sílu a krásu divoké přírody. Studny, kašny, fontány, chrliče tvoří vrchol každého prostoru, stávají se jeho oživením. Jejich doprovodným projevem jsou často vodní hříčky koncipované jako umělecká díla, akcentující i akustické a vizuální efekty. V baroku dostávají vodní prvky též monumentální podobu a měřítko. Rozsáhlá vodní zrcadla klidných hladin bazénů a vodních kanálů přinášejí do prostoru vznešenost, rovnováhu, rozlehlost, otevřenost

Obrázek 5 – Villa d'Este v Tivoli jihovýchodně od Říma (založena kolem roku 1549). Zahrada je dodnes obdivována pro fantastické hydraulické efekty. Pro účely zahrady byla svedena celá velká část toku řeky Aniene do prostoru nad zahradou, odtud pak gravitační silou proudí celou zahradou, na své cestě pohánějíc neuvěřitelné spektrum rozličných vodních prvků a atrakcí. Vodní element zcela citelně snižuje okolní teplotu a sluchový vjem to ještě posiluje. Chladivý efekt je připomínán neustálým zurčením potůčků ve skrytu živých plotů, aby vyvrcholil hmotem vodopádu a fontán [21; s. 50-51]. V této zahradě dosáhlo umění vodních staveb, které se orientovalo na antické vzory (mnohdy je dokonce předčilo) svého největšího lesku [15; s. 61]. (Foto: autor, 2004)

a velké měřítko. V krajinářském parku pak přibývají přirozenější formy vody, organické tvary, linie a rytmy přírodní krajiny, které do prostoru zahrady přivádí i specifický svět rostlin a živočichů. Význam vody se v zahradním umění nesnižuje ani v současné době,

spíše naopak, přičemž jsou akcentovány nové významy a výzvy spjaté též s mikroklimatickou pohodou, rekreací, psychohygienou či vzhledem ke své tepelné kapacitě a odpařování s adaptací na klimatickou změnu (modro-zelená infrastruktura) [3; s. 46–47].

Obrázky 6, 7, 8 – Hellbrunn, Vodní zahrada (Wasserspiele). Salzburský kníže – arcibiskup Markus Sittikus (1612-1619) nechal při zámku Hellbrunn nedaleko od Salzburgu vybudovat areál, kterým své hosty udivoval, bavil a tak trochu vodil za nos. Manýristická hračka pro velké děti. Zatímco z většiny zahrad mechanické zázraky a vodní hříčky zmizely, v zámecké zahradě v Hellbrunnu se dají ještě dnes částečně uvést do chodu, aby polekaly nic netušícího návštěvníka [15; s. 63]. Tyto vodní hrátky však nabízejí víc než jen mokrou zábavu. Jedná se o jedinečný kulturní klenot. V grottách čekají řečtí bohové, bájně bytosti a smyslové klamy. Voda prostupuje celou zahradou. Jedinečný soubor svého druhu na světě a mistrovské dílo techniky reprezentují vodní automaty nacházející se od roku 1615 v pěti malých grottách a představující figurky poháněné vodou. Nejmladší atrakcí těchto vodních hrátek je mechanické divadlo postavené v roce 1750 Lorenzem Roseneggerem. 107 pevných a 138 dřevěných figurek pohybujících se na otáčejících se kotoučích, které navíc hýbou pažemi a nohama, představuje různé řemeslné práce, na které odkazují i umně zhotovené cechovní znaky. Před měšťanskými domy hraje malá dechová kapela, vojáci pochodují sem a tam a artisté tančí s vycvičeným medvědem. Všechny tyto pohyby velmi precizně zpracovaných figurek jsou poháněny důmyslným soukolím ze dřeva, které uvádí do chodu voda z potoka. Aby jim práce šla lépe od ruky, udávají tempo varhany, samozřejmě také poháněné vodou. Nečekané postřikání na konci je pak mokrou tečkou celé produkce (Foto: autor, 2012)

Obrázek 9 – Ideálním obrazem italské renesanční zahrady je zahrada vily Lante v Bagnaia, zachovaná téměř intaktně. Zvláštní důraz je v ní kladen na hlavní osu tvořenou řadou vodních prvků. Je doplněna bohatými vodními hříčkami. Na obrázku vyniká vodní řetězec (catena d'acqua) [15; s. 61]. Voda je zde alegorií životního putování od zrození v hloubi země (grotta v horní části zahrady) po dovršení ve vodním bazénu s ostrůvkem (isolotto), dosud nedostupným (už a ještě ne), ve spodní části zahrady (Foto: autor, 2010)

Závěr

Voda v nejrůznější podobě patří vedle vegetace k základním kompozičním prvkům historických zahrad. Téma vody v zahradě je tedy vlastně tématem vývoje formy a funkce okrasné zahrady jako takové. Je to dáno i tím, že voda má přebohatou symboliku, jak antickou, tak křesťanskou, která se do zahradní architektury promítá. Vždyť i v rajské zahradě, popisované v knize Genesis, se voda nachází. Voda je pramenem života a plodnosti, mladosti a síly, utiňuje žízeň, očišťuje, smývá hříchy a obnovuje, hasí zhoubný oheň, zúrodňuje a umožňuje růst. Vedle toho je velmi atraktivním prvkem kompozice, který působí na všechny smysly, zrak i sluch, ovlivňuje mikroklima, vlhkost, teplotu a kvalitu vzduchu, spoluvytváří tak ostrovy klimatické pohody. Proto se objevuje v tolika nejrůznějších podobách.

Obrázek 10 – Krajinářský park Muskau (Mužákov) v Lužici patří k nejvelkorysejším krajinářským parkům v Evropě. Za jeho vznikem stojí kníže Hermann Ludwig Heinrich von Pückler-Muskau (+1871). Park se rozkládá na rozloze celého říčního údolí včetně sousedních náhorních plošin a řetězce přilehlých kopců. Zásadním zásahem do nivní krajiny bylo prodloužení ramene řeky Nisy až k zámku a jeho propojení s bývalým vodním příkopem. Nový vodní kanál vedl s uměleckým citem severovýchodní částí parku a byl doplněn mostky [21; s. 112–113]. (Foto: autor, 2009)

Obrázek 11 – Machine de Marly. Spotřeba vody v některých zahradách byla velmi vysoká, proto byly hledány různé technické cesty k jejímu zabezpečení. Unikátní konstrukci představuje hydraulický stroj v Marly zajišťující vodu pro Versailles. Se stavbou stroje čerpajícího vodu ze Seiny se začalo v roce 1681, do provozu byl uveden v roce 1684. Je součástí důmyslného systému čerpání a vedení vody ze Seiny do Versailles, jehož základem bylo 14 lopatkových koles o průměru 12 metrů poháněných tokem řeky. Úkolem hydraulického stroje bylo přečerpávat vodu po svahu do akvaduktu ležícího o 165 m výše, odkud pak byla odváděna akvaduktem do zásobních nádrží ve Versailles [22; s. 77–78]. Tento obrovský stroj, který svou velikostí udivuje každého, kdo jej spatří, je velkolepým dílem, jež bude navždy nekonečnou poctou svému vynálezci, i přes své nedostatky [23; s. 361]. (Zdroj: Vue de la Machine de Marly, 1723, Pierre-Denis Martin, dostupné z Wikimedia Commons)

Tento příspěvek vznikl s přispěním programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2023 až 2027 (NAKI III) DH23P03OVV006 Historická kulturní krajina v ohrožení a její vize v kontextu soudobých proměn financovaného Ministerstvem kultury ČR.

Obrázek 12 – Isola Bella. Zahrada na ostrově na jezeře Lago Maggiore (po roce 1632) představuje snad maximum, čeho je člověk schopen dosáhnout při proměně povrchu země v jediný prostor pestré zahrady. Zahrada doslova plovoucí na vodách jezera s hradbou Alp v pozadí a s přepestrou vegetační složkou připomíná slávu prastarých visutých zahrad Babylonských [21; s. 61-62]. Ostrovní poloha zajišťuje neustálou přítomnost vodní složky v interiéru i v exteriéru zahrady (Foto: autor, 2004)

Obrázek 13 – Villa Garzoni v Colodi. Prostor zahrady ležící stranou od vily (po roce 1652) je koncipován jako monumentální divadlo postavené ve svahu na soustavě schodišť a teras na pozadí zeleného prostoru divokých bosketů, jehož středem probíhá divoká vodní kaskáda. Centrální osa kaskády a celé zahrady prochází v dolní partii broderiového parteru mezi dvěma symetricky usazenými boženy. Ve středu ramp schodiště pod kaskádou nechybí grotta s vodními hříčkami [21; s. 60]. (Foto: autor, 2009)

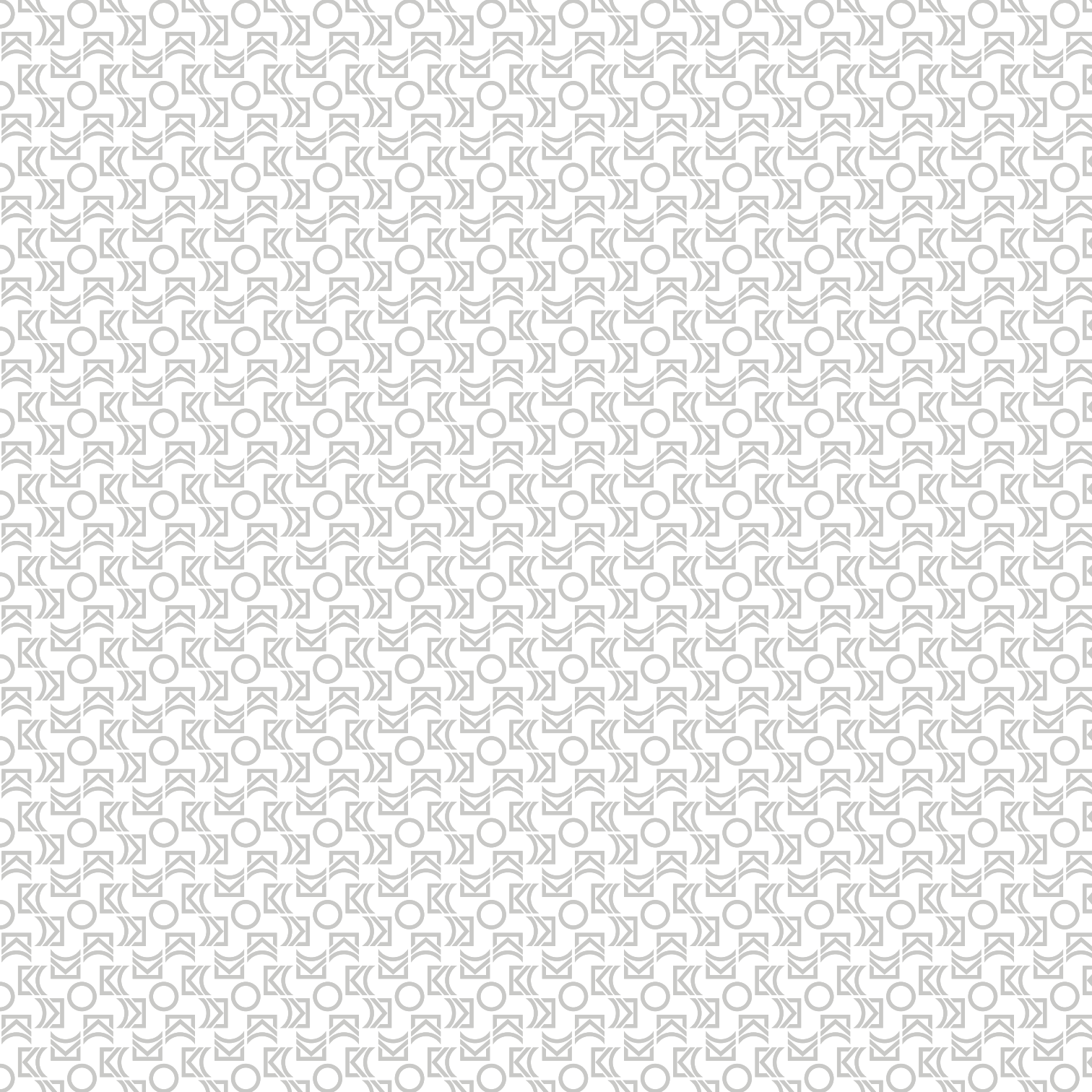
Obrázek 14 – Vigelandsparken (Frognerparken) v Oslu. Vodní prvek v podobě kašen a bazénů ale i vodního toku a jezírek nechybí ani v proslulém veřejném městském parku v Oslu. Kromě největší sbírky růží v zemi je park proslulý instalací soch Gustava Vigelanda (1869-1943). Jedná se o 192 sousoší, která obsahují více než 600 figur v životní či nadživotní velikosti. První skulpturou umístěnou v parku byla fontána, v jejímž středu stojí šest gigantů, kteří podpírají obří nádobu na vodu. (Foto: autor, 2004)

Obrázek 15 – Bukowiec (Jelenohorská kotlina). 120 hektarový park byl navržen na konci 18. a na počátku 19. století hrabětem von Reden a vznikl jako první romantický areál ve Slezsku. Nachází se zde 10 rybníků a řada parkových pavilonů, Čajovna, Vyhlídková věž a Rybářský dům, stejně jako přírodní skalní útvary. Park byl vytvořen ve stylu tzv. okrasného statku (ferme orné). Přirozený terén umožnil dosáhnout velkolepých krajinářských efektů s výhledy na panorama Krkonoš. (Foto: autor, 2021)

Citované zdroje:

- [1] NOVÁK, Zdeněk. „A protože duší zahrady jsou vodotrysky a kašny...“ In: *Voda – pramen života. Vodní stavby a vodní prvky v zahradách a parcích*. Kroměříž: Klub UNESCO, 2013, s. 23-27. ISBN 978-80-87231-14-2.
- [2] ŠIMEK, Pavel, JEDLIČKOVÁ, Simeona, Typologie stavebních objektů a vodních prvků v památkách zahradního umění (nejen o inspiraci v historii). In: *Voda – pramen života. Vodní stavby a vodní prvky v zahradách a parcích*. Kroměříž: Klub UNESCO, 2013, s. 28-33. ISBN 978-80-87231-14-2.
- [3] DAMEC, Jiří, WILHELMOVÁ, Dana. Vodní prvky v současné zahradní a krajinářské architektuře. In: *Voda – pramen života*. Kroměříž: Klub UNESCO, 2013, s. 46-47. ISBN 978-80-87231-14-2.
- [4] ŠIMEK, Jakub a Pietro de' CRESCENZI. *Zahradní umění Piera de' Crescenzi: osmá kniha zemědělské encyklopedie Ruralia commoda z let 1304-1309*. Uherský Brod: Florart, 2007. ISBN 978-80-254-0780-6.
- [5] ŠUBRT, Jiří. *Locus amoenus v antické literatuře*. In: *Locus amoenus – místo líbezné*. Praha: KLP, 1994. ISBN 80-85917-00-9.
- [6] STANĚK, Jan, DADEJÍK, Ondřej, STIBRAL, Karel. *Zahrada – mezi přirozeností a umělostí*. In: *Zahrada. Přirozenost a umělost. (Krása, krajina, příroda IV)*. Praha: Dokořán, 2012. s.7-22. ISBN 978-80-7363-431-5.
- [7] PLATÓN. *Faidros*. Z řečtiny přeložil František Novotný. Praha: Jan Laichter, 1937.
- [8] LONGOS. *Dafnis a Chloe*. Z řečtiny přeložil Rudolf Kuthan. Praha: Václav Petr, 1926.
- [9] HOMÉROS. *Homérova Odysseia*. Z řečtiny přeložil Otmar Vaňorný. Praha: Jan Laichter, 1943
- [10] LIBROVÁ, Hana. *Láska ke krajině?* Brno: Blok, 1988.
- [11] *Jeruzalémská Bible. Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou*. Praha: Krystal OP, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-489-7, ISBN 978-80-87183-17-5.
- [12] GUARDINI, Romano. *O posvátných znameních*. Kostelní Vydří: karmelitánské nakladatelství, 1992. ISBN 80-85527-04-9.
- [13] *Římský misál*. Překlad Česká biskupská konference. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2021.
- [14] HŘÍBAL, Vladimír. *Voda v zahradě a vodní rostliny*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1985.
- [15] KALUSOK, Michaela. *Zahradní architektura*. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-251-0287-4.
- [16] JESSEN, Albertus et al. *Alberti Magni ex ordine praedicatorum de Vegetabilibus libri VII: historiae naturalis pars XVIII*. Berolini: G. Reimeri, 1867.
- [17] BOCCACCIO, Giovanni. *Dekameron*. Z italštiny přeložil Radovan Krátký. Praha: SNKLU, 1965.
- [18] ČURDA, Jan. Historické využití podzemní vody ve Strahovském klášteře v Praze. In: *Zprávy o geologických výzkumech v roce 2006*. ročník 40, Česká geologická služba, s. 180-182. 2007. ISSN 2336-5757 (online), 0514-8057 (tisk).
- [19] de LORRIS, Guillaume. *Román o růži*. Z francouzštiny přeložil Otto F. Babler. Praha: Odeon, 1977.
- [20] PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, Božena et al. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-279-1.
- [21] HENDRYCH, Jan. *Tvorba krajiny a zahrad III*. Praha: ČVUT, 2000. ISBN 80-01-02230-7.
- [22] MERTENOVÁ, Kateřina. *Machide de Marly – francouzské zahrady a jejich zásobování vodou*. In: *Voda – pramen života. Vodní stavby a vodní prvky v zahradách a parcích*. Kroměříž: Klub UNESCO, 2013, s. 78-82. ISBN 978-80-87231-14-2.
- [23] *l'Encyclopédie, ou Dictionnaire Raisonné des Sciences, des Arts et des Métiers de Diderot et d'Alembert* (The University of Chicago ARTFL Project)

Sborník 3. ročníku mezinárodní konference Krajina Sídla Památky

23. dubna 2025

Editor:	Adam Guzdek (ORCID ID 0000-0003-1503-1566)
Autoři textů:	Mario Barra, Michal Červeň, Lenka Diener, Milada Gabrielová, Pavel Gebauer, Lenka Gebauerová, Adam Guzdek, Karel Hamberger, Hana Hanzlíková, Lucie Hronová Šafářová, Miroslava Hruzíková, Tereza Jančová, Jiří Kupka, Martina Lehnertová, Vlasta Loutocká, Lubomír Zeman, Anna Magni, Matěj Kubina, Jakub Mikel, Magdaléna Nemčíková, Lucia Nováková, Martin Novotný, Daša Oremusová, Ľubica Paučulová, Roman Ruhig, Petr Stanjura, Monika Stará, Richard Svoboda, Peter Šimko, Monika Šmíralová, Hana Urbášková, Jan Valehrach – zveřejněné texty neprošly jazykovou a ani jinou korekturou
Licence:	CC BY-NC-ND 4.0
Grafická úprava:	Adam Guzdek
Použité fotografie:	Mario Barra (2024), Petr Novák (2023), Karel Hamberger (2024)

Vydalo Vysoké učení technické v Brně
Fakulta stavební, Ústav architektury, Ateliér obnovy památek a Ateliér urbanismu

Brno 2025

ISSN 3029-8245 (online)
ISBN 978-80-214-6354-7 (online)

**PROSTOR
PRO
ŽIVOT**

www.krajinasisdlapamatky.cz

ISSN 3029-8245 (online)

ISBN 978-80-214-6354-7 (online)